

DIFERENTS EPIDÈMIES QUE AFECTAREN VILAFRANCA DEL PENEDÈS DURANT EL SEGLE XIX

REMEI VENDRELL I VENDRELL

Sant Pere Molanta (Olèrdola)

Al llarg de la història veiem sovint que la humanitat s'ha vist afectada pels terribles flagells de la pesta, la fam i la guerra.

La manca d'higiene i l'escassetat o pobresa d'alimentació de molta gent de l'època feien més vulnerables les persones a contreure qualsevol malaltia, fos o no fos de tipus contagiós.

Actualment sembla que, d'una manera oficial,⁽¹⁾ aquests terribles genets apocalíptics hagin desaparegut de l'àmbit europeu, encara que malauradament persisteixin en massa llocs de la terra.

Vilafranca, com altres indrets del Penedès i de la resta del món conegut, es veié afectada, a més de fams i guerres, per epidèmies o marfugues.

L'estudi d'aquestes epidèmies que tingueren lloc a Vilafranca durant el segle XIX és l'objectiu de la nostra recerca.

La vida de Vilafranca, amb els seus diversos aspectes i avatars, ve reflectida, amb força detall, en el Llibre de Consells de la Comunitat de Preveres de Santa Maria de Vilafranca.⁽²⁾ És d'ací, d'aquest important fons documental, que hem extret dades que quasi al peu de la lletra transcrivim. Només hem intentat actualitzar-ne el llenguatge.

En el foli 72 i amb data de l'1 d'octubre de 1804 es troba anotat⁽³⁾ que: «L'Ajuntament de Vilafranca dirigeix un ofici a la comunitat de preveres demanant que es facin 'rogatives',⁽⁴⁾ per les calamitats del regne (Espanya) com és el contagi o pesta de Màlaga, d'Alacant, Gibraltar i la costa d'Andalusia... Per les conseqüències dels terratrèmols de Motril i Almeria... Per la gran escassetat de la collita de gra d'ambdues Castelles i per la sublevació de Biscaia.»

La pesta deuria anar-se apropant cap a la nostra vila ja que l'arxiver de la comunitat de preveres, amb data del 10 d'octubre de 1804, anota: «S'ha reunit el Consell per decidir fer guàrdia en els portals de la present Vila per no deixar entrar en ella cap pèrsona que no porti la Butlleta de Sanitat. Per aquest motiu el Magnífic Ajuntament va decidir tancar i aparedar tots els portals de la Vila, excepte el de Nostra Senyora, el qual seria custodiat per un Comandant Eclesiàstic ajudat per sis paisans, i el portal de València ho seria amb Comandant Secular. Comença la guàrdia el Degà de l'Ajuntament i successivament la Gent Noble, Gaudins i Visible d'aquest poble amb ajuda de sis paisans».⁽⁵⁾

«Amb data del 21 d'octubre de 1808 es beneí el cementiri nou situat darrera del convent dels Caputxins vells, propietat de la Marquesa de Moia de Barcelona. De primer era destinat a l'enterrament dels germans de l'exèrcit que morien a l'Hospital General de l'Exèrcit que es trobava al convent de Sant Francesc d'aquesta vila i altres que convingués.»⁽⁶⁾

Al marge d'aquest foli hi ha una nota escrita pel mateix arxiver que diu:

«L'abril de 1809 la Il·lustre Junta de Govern, a causa de l'epidèmia que havia fet acte de presència a la Vila, en la qual moria molta gent, i per evitar tota fetor, va resoldre enterrar

qualsevol cadàver (fos eclesiàstic o secular) al cementiri nou sens distinció de persones. Ordre que s'executà tot seguit i continuava encara pel juliol del 1809».

No s'especifica la classe d'epidèmia que era.

Amb data del 21 de desembre de 1808, en el Llibre de Consells de la Comunitat de Preveres de la Comunitat de Santa Maria de Vilafranca,⁽⁷⁾ es troba escrit:

«L'any 1809, i a primers de març, començaren a alçar-se algunes malalties a la ciutat de Tarragona i s'estengueren tant que quasi n'hi havia en tot el Principat, fins per les pagesies de les muntanyes. Es creu que la principal causa d'aquestes malalties són els molts i repetits ensurts que la gent tingué amb l'entrada de l'exèrcit francès en aquest País.

«Quan foren a mig abril, les malalties prengueren major increment, especialment al Vendrell i a Sant Quintí, de forma que hi hagué dia en què tenien 11 cossos. Però, gràcies al Senyor, en aquesta Vila no han passat de 4 morts diaris, no obstant d'haver-hi cent cinquanta malalts...

«Se'n viaticaven molts, però no tots morien».

En aquesta ocasió «L'Ajuntament establí una higiene dels carrers obligatòria per a tothom.

«Es desinfectaven les habitacions i les cases amb perfums d'oli de vidriol i herbes (romaní, farigola, espígol, sajolida, ginebró, orenga, etc.). També es cremaven herbes pel carrer.

«Quan enlloc no trobaven oli de vidriol, hagueren d'anar a Reus».

I, per descomptat, «es recorregué a fer 'rogatives' (pregàries públiques) al patró de Vilafranca Sant Jocund i invocant també Sant Ramon de Penyafort i Sant Fèlix».

Pere Alagret, en *Apuntes históricos de Vilafranca y su comarca*,⁽⁸⁾ escriu que «pel mes d'agost del 1809 sortiren de Tarragona en direcció cap a Vilafranca, 3.000 soldats i alguns varen caure malalts d'una malaltia contagiosa. Moriren en gran

nombre i contagiaren diversos habitants de la Vila. Llavors es va prohibir enterrar els morts al cementiri existent davant l'Església Parroquial de Santa Maria. Per aquest fi se'n va construir un de proper a la Vila, en el lloc conegut per 'Caputxins Vells' on eren portats els cadàvers amb carretes, sense travessar els carrers de la població, sinó camps a través, per no alarmar la Vila amb el trist espectacle».

Antoni Massanell, en el seu treball *La població vilafranquina al segle XVIII*,⁽⁹⁾ fa una relació de naixements i defuncions al llarg dels anys. Aquesta relació arriba fins a principis del segle XIX.

Per l'any que ens ocupa, és a dir, pel 1809, hi troba (sense comptar els albats que són 189) 323 adults morts, xifra que, comparada amb la de l'any anterior i posterior a aquest, manté una marcada diferència:

1808: 143

1809: 323

1810: 147

Que la pesta havia arribat novament al Penedès, ens ho demostra aquesta anotació en el llibre de l'arxiver de la comunitat de Santa Maria de Vilafranca:⁽¹⁰⁾

«Ateses les atzaroses circumstàncies en què es troba la parròquia de Sant Martí Sarroca, on existeix la repugnant malaltia (suposem que es tracta del còlera) i trobant-se V. accidentalment en la mateixa parròquia espéro de vostè⁽¹¹⁾ que ajudarà en tot aquest Sr. Rector i, com que V. no té llicències per administrar sacraments en aquesta parròquia, jo les hi concedeixo durant el temps que persisteixi la necessitat i V. estigui a Sant Martí Sarroca. Espero que acceptarà aquesta disposició i la complirà amb el màxim zel.»

Aquesta nota porta data del 22 de setembre de 1854.

De la incidència d'aquesta epidèmia de còlera, anomenat «còlera morbo», sobre la població vilafranquina i la de la comarca l'any 1854, en tenim força dades. S'han pogut consultar les restes de documents de l'Arxiu Municipal, salvats del foc, encara que socarrats de les vores.

A primers d'agost de l'any 1854 (4 d'agost) l'alcalde de Vilafranca, que era En Jaume Sabater i Lleonar, comunica al governador que el còlera ja havia fet acte de presència a Vilafranca.⁽¹²⁾

El 15 d'agost, l'alcalde dirigeix un oficial governador per comunicar-li que, davant la invasió del còlera, i d'acord amb el sots-delegat de Sanitat, havia dictat unes normes per mantenir un ordre dins la gran tribulació.

Entre altres ordres de tipus general, en transcrivim alguna que evidencia el pànic que hi havia a Vilafranca.

a) Construir una barraca al cementiri per posar allà els cadàvers en observació fins que haguessin passat 12 hores sense donar senyals de vida. Havien de ser enterrats dins una rasa oberta ex professo.

b) Dos homes havien de fer vigilància contínuament a la porta del cementiri perquè no hi anés ningú.

c) Cada nit un metge havia d'estar de guàrdia a la Casa Capitular per si algú el necessitava. També de les quatre farmàcies que hi havia a Vilafranca, una havia de quedar oberta a la nit.

d) El nombre de sepulturers s'havia d'augmentar fins a quatre.

e) Calia vigilar la comercialització de la fruita.

f) El viàtic, calia portar-lo als malalts d'una manera privada, sense cap solemnitat per no alarmar la gent.

g) Els cadàvers havien de ser trets de les cases com més aviat millor i portats al cementiri pel camí més curt.

El *Llibre verd*⁽¹³⁾ diu que en arribar, pel mes de juliol, el còlera a Barcelona amb el passatge del vapor «Maria» que venia infectat, els habitants de Vilafranca sortien de la vila a la desbandada per por a contagiar-se.

L'alcalde, En Jaume Sabater, va demanar al regidor En Josep Alegret (els altres ja havien fugit) que junt amb el rector-

Ja no caldrà veremar!

L'alcalde es dirigeix als alcaldes d'on venien els collidors per dir-los que no vinguin.

L'alcalde de la vila també es queixa de la poca solidaritat d'alguns pobles de la comarca que per por al contagi es desentenien de les necessitats dels pobles veïns i els adverteix que davant de la desolació en què es troben els que sofreixen el flagell de la malaltia i la misèria, un dia famolencs assaltaren els pobles que n'han estat exempts.⁽¹⁵⁾

L'alcalde i tota la junta de sanitat demanen amb termes apressants ajuda econòmica a les autoritats superiors.

A la vila s'ha fet un pressupost i es reparteix entre els vilafranquins a fi de resoldre les necessitats que suposa l'atenció a tants malalts.

Vilafranca
Vilafranca 24 de Agosto 1854.
En la suposición de poder comunicarse a V. el
presentemente por los distinguidos señores que han
estado a este vecindario desde el día 10 del actual en que
dividió el colera en esta población hasta hoy día. Luego
a V. en nombre del ayuntamiento y junta de sanidad se
hiera admitir se pague don, us como recompensa de los
servicios y celo en favor de los enfermos como pago
de garantía; pidiendo esta presunción que por medio de
sus señores buscase de la memoria de estos vecinos el nombre
del finco del D.º Bat.º del Reg.º Aragon nº 144 el finco
tercio y amante de la humanidad D.º José Riera
El Alcalde presidente

Però no manquen pas personalitats ben generoses.

El jutge de la vila cedí la seva casa per a hospital provisional per hostatjar malalts mentre durés l'epidèmia. La junta amb l'Ajuntament no volia cobrar-li la quota corresponent a la repartició que s'havia fet. Però en aquest aspecte es volgué portar com els altres veïns.

L'Alcalde agraeix també els serveis prestats per l'estament militar resident a Vilafranca.

Quan s'acaba el flagell d'aquesta pesta l'alcalde dóna compte al governador civil dels morts i malalts que hi ha hagut.

I amb aquesta data del 10 d'octubre s'organitza un solemne tedèum en acció de gràcies per haver acabat l'epidèmia.

Acta que manifiesta los casos leves, graves y defunciones y a
que ocurrida en esta villa desde el día 11 de agosto en que la in-
fernalidad del cólera hasta el 9 del corriente mes en que desapareció.

Graves

Leves.			Graves.			Defunciones.		
Hombr.	Mujeres	Total.	Hombr.	Mujeres	Total.	Hombr.	Mujeres	Total.
174.	226.	54.	154.	22.	119.	26.	92.	110.
		55.			257			

Vilafranca 10 de octubre 1851.

Acta. de. l'aj. de la prov. de. 10 setembre de 1854.

Señor D. = Excmo el honor de poner en el
Suplico condecorante de V. E. que, segun lo
acordado por el Ayuntamiento de esta villa oida
el dictamen de la Junta de Sanidad de la mis-
ma, se ha acordado desde dia en adelante
Be-Deum, en acción de gracias al todo-poder-
oso por la recuperación de la epidemia que
por causa de dos meses ha puesto sobre estas
lunetas.

Al propio tiempo acuse un corda demon-
strativo de las defunciones y casos de cólera.
tante graves como los que han ocurrido
diciembre, durante las afflictivas ocu-
sion por las que hemos atenuado

Dios D.

1885

A mitjans de l'any 1885, encara que com aquell qui diu de passada, el còlera féu de nou acte de presència a Vilafranca. En donen testimoni l'Arxiu de la Comunitat de Preveres de Santa Maria i l'Arxiu Històric Comarcal.

Amb data del 24 de juliol de 1885⁽¹⁶⁾ el prior de la comunitat de preveres de Santa Maria es dirigeix al Sr. alcalde i corporació amb els següents termes:

«Il·lustre Senyor: Donat compliment a la disposició del Prelat Diocesà que en els dies festius, després de la missa conventual, es dirigeixin solemnes 'rogatives' a Déu perquè ens deslliuri del contagi del colera, em crec en el deure de comunicar-ho a aquesta Il·lustre Corporació per si els plau assistir-hi. La missa conventual comença a 2/4 de 10 en punt».

OCTUBRE DE 1885

«El Prior de la Comunitat de Santa Maria consulta al Provisor de la Diòcesi si ha d'acatar l'ordre del Governador que el dia dels difunts d'aquest any 1885 no deixi entrar ningú al cementiri, ja que a Vilafranca només hi ha hagut dos morts del còlera. Els preveres hi van a resar absoltes i els feligresos es prendran molt malament si no hi poden anar ja que quan hi ha un enterrament tant hi van els capellans com l'altra gent».⁽¹⁷⁾

L'alcalde de Vilafranca, que llavors era D. Hermenegild Clascar, amb data de 19 d'agost d'aquest any 1885, posa un bandient que «se suprimeixen les festes dels dies 30 i 31 d'agost (Festa Major) ja que no és gens humanitari que mentre uns sofreixen els altres s'entreguin a disbauxes».⁽¹⁸⁾

El mateix Sr. alcalde es dirigeix al gerent de la Companyia de Ferrocarrils de Tarragona a Barcelona i França sol·licitant que li deixi habilitar la sala de l'estació de Vilafranca o algun vagó a fi de sotmetre a «fumigacions i reconeixements» els possibles sospitosos de ser portadors de contagi.⁽¹⁹⁾

Aquesta sol·licitud del Sr. alcalde no fou atesa.

Des del Govern Civil de Barcelona es prega a l'alcalde i junta de sanitat que es facin servir al màxim els mitjans preventius per deslliurar-se del còlera.

El ministre de Governació comunica per telegrama al Sr. alcalde que davant el dubte d'aplicar la vacuna contra el còlera morbo del Dr. Ferran, només aquest mateix pot fer-ho.

Ja hem arribat a finals del segle XIX i també a finals de la nostra recerca. Fins ací hi ha com un espigueig de totes les dades documentades que hem pogut trobar sobre les marfugues que malauradament afectaren els soferts vilafranquins al llarg del segle passat.

Tant de bo que el testimoni d'abnegació dels nostres avantpassats, que s'entregaven generosament a guarir i alleugerir la sofrència dels necessitats, ens esperoni a nosaltres per estar sempre amatents al servei dels que sofreixen.

NOTES

- (1) I dic d'una manera «oficial» perquè en altres aspectes i d'una manera molt real campeja, amb escreix, la pesta del vici disfressat d'aparences atractives (alcoholisme, droga, etc.). Hi ha encara entre nosaltres qui passa gana material i qui està anèmic de cultura i civisme. La guerra ideològica entre un materialisme desbordant i l'espiritualitat inherent i necessària a l'home per al seu equilibri harmònic.
- (2) Aquests *Llibres de Consells de la Comunitat de Preveres de Santa Maria de Vilafranca* es troben a l'Arxiu Diocesà de Barcelona. Hi ha 7 volums.
- (3) A.D.B. *Llibre de Consells de la Comunitat de Preveres de Santa Maria de Vilafranca*, volum V, foli 72.
- (4) Les «rogatives» eren pregàries públiques organitzades per les autoritats eclesiàstiques (generalment locals) i en les quals prenen part totes les autoritats, estaments civils i el poble. En elles s'implorava la protecció de Déu davant les epidèmies o altres necessitats que sofrien els pobles.
- (5) Arxiu Diocesà de Barcelona, op. cit., vol. V, foli 72.
- (6) Arxiu Diocesà de Barcelona, op. cit., vol. V, foli 148.
- (7) Arxiu Diocesà de Barcelona - *Llibre de Consells de la Comunitat de Preveres Beneficiats de la Parroquial Iglésia de Santa Maria de Vilafranca del Penedès*, volum V, folis 165, 166, 167.
- (8) *Llibre verd*, pàg. 150.
- (9) Pàg. 86.
- (10) A.D.B., op. cit., volum VIII, foli 9.
- (11) No es troba ni el nom del rector de Sant Martí Sarroca, ni el nom del sacerdot al qual, accidentalment, el bisbe de Barcelona concedeix facultats per ajudar-lo.

- (12) Arxiu Històric de Vilafranca del Penedès, lligall 35-703, fulls salvats del foc.
 - (13) Arxiu de l'Ajuntament, «Libro Verde», pàg. 192.
 - (14) Arxiu Històric Comarcal, sanitat, secció 35, número 378.
 - (15) Arxiu Històric Comarcal, documents diversos salvats del foc.
 - (16) Arxiu Diocesà de Barcelona, op. cit., vol. VII, foli 19.
 - (17) Arxiu Diocesà de Barcelona, op. cit., vol VII, foli 20.
 - (18) Arxiu Històric Comarcal de Vilafranca del Penedès, sanitat, 383-384 i 703.
 - (19) Arxiu Històric Comarcal de Vilafranca del Penedès, sanitat 383-384 i 703.
-